

Swarzędzki alfabet historyczny Antoniego Kobzy

Janikowo

(fragmenty)

Janikowo pierwotnie położone było wzdłuż prawej krawędzi doliny rz. Głównej, w odległości ok. 4 km w kierunku północno zachodnim od Swarzędza. Od roku 1995 miejscowość rozszerzono o część Mechowa, przysiółki: Ligowiec i Nowy Dwór oraz podzielono na Janikowo Dolne i Janikowo Górne.

...Nazwa *Janikowo* jest nazwą dzierżawczą i pochodzi od imienia *Janik*, którym określano w średniowieczu syna Jana. Janik lub jego ojciec Jan był prawdopodobnie założycielem lub właścicielem wsi.

...Okolice Janikowa obfitują w ślady obecności ludzi z epoki kamienia, brązu (2300 – 800 p.n.e.), żelaza (800 p.n.e. – 400 n.e.), wczesne i późne średniowiecze (550 – 1492 r.), aż po czasy nowożytne. Dużo znalezisk zarejestrowano w miejscach, gdzie znajdowały się obozowiska mezolitycznych myśliwych, cmentarzyska i osady. Reprezentują one kulturę pucharów lejkowatych, kulturę łużycką, pomorską i przeworską.

...W drugiej połowie XIX wieku znaleziono w pobliżu wsi popielnicę, pierścienie i kawały stopionego metalu pochodzące prawdopodobnie z epoki brązu. Duża ilość znalezisk z okresu wczesnego i późnego średniowiecza przemawia za tezą, że na obszarze współczesnego Janikowa ludzie żyją nieprzerwanie od X wieku.

Janikowo należy do grupy najstarszych miejscowości w gminie Swarzędz. Pierwsza informacja wymieniająca nazwę wsi pod postacią *Janicowo* znajduje się w dokumencie z 1287r. (w kopii z XV wieku).

...Niewiele jest średniowiecznych dokumentów zawierających informacje o Janikowie. W tych, które przetrwały można odczytać, że w I poł. XV w. we wsi znajdowały się dwa młyny (wiatraczne?).

Plan wsi z 1893 r.

...Janikowo znajdowało się od dawna w parafii Kicin i wszyscy mieszkańcy płacili meszne proboszczowi: kmiecie po ½ gr., a zagrodnicy po 1 gr. Oprócz tego kmiecie płacili dziesięcinę i czynsz właścicielowi wsi, czyli kolejnym prepozytom (proboszczom) katedry poznańskiej.

...W XV i na pocz. XVI wieku wieś toczyła spory z graniczącymi z nią miejscowościami tzn. Michowem (obecnie Mechowem) i Koziegłowami.

...Konflikty miały prawdopodobnie swoje źródło w niedokładnie oznaczonych granicach między poszczególnymi obszarami sąsiadującymi ze sobą wsi. W związku z tym, w 1509 r. miała miejsce wizytacja władzy kościelnej w Koziegłowach, a już w 1510 r. odnowiono wszystkie kopce graniczne między skłóconymi wsiami. W późniejszych dokumentach nie wspomina się już o granicznych nieporozumieniach.

...Od XVII wieku pojawia się w dokumentach określenie „klucz kiciński”, do którego zaliczono wszystkie wsie z Janikowem, będące od dawna na uposażeniu proboszcza katedralnego. Sam Kicin stał się administracyjnym centrum dóbr wspomnianego proboszcza. W pierwszej połowie XVIII wieku założono w Janikowie folwark. W końcu XVIII wieku wieś posiadająca wówczas dziewięć domów została przeniesiona na prawa osady olęderskiej. Oznaczało to dla mieszkańców zwiększenie samorządności i samodzielności. Uprawiana ziemia praktycznie przeszła na własność chłopów z tym, że nie sporządzono żadnych dokumentów stwierdzających tę własność. Sołtys nie był już narzucany „z góry”, ale wybierany przez gospodarzy. Wyjątkowo, trzy osady: Kliny Olędry, Janikowo i Czerwonak Olędry posiadały jednego sołtysa wybieranego na trzy lata. Prawdopodobnie podczas przeniesienia wsi na prawo olęderskie, folwark rozpar-

W 2018 roku przypada 380-lecie lokacji Swarzędza... A przecież bogatą i barwną historię mają też okoliczne miejscowości. Z tej jubileuszowej okazji kontynuujemy cykl artykułów o historii ziemi swarzędzkiej. Ich autorem jest pan Antoni Kobza, są fragmentami obszernego, przygotowywanego do druku opracowania pt. „Dzieje wsi okolic Swarzędza. Szkice do historii powiatu poznańskiego”.

Tym razem: Janikowo.

Krzyż postawiony w miejscu cmentarza ofiar cholery w XIX wieku.

celowano między kmieci, bowiem później nigdzie nie jest wymieniany. Większość obowiązków pańszczyźnianych realizowano w formie czynszu pieniężnego.

...Najstarsza mapa z naniesionym Janikowem została wydana w 1799 r. Na kolejnych mapach oraz w informacjach prasowych w pierwszej połowie XIX wieku Janikowo występuje omyłkowo, jako Junikowo. W niektórych dziewiętnastowiecznych notatkach prasowych Janikowo mylono także z Jankowem, które położone jest między Uzarzewem a Górą.

Po upadku Rzeczypospolitej

W 1795 r. nastąpił trzeci rozbiór Polski oznaczający upadek Rzeczypospolitej Obojga Narodów (tzn. państwa polsko-litewskiego). Wielkopolska nieco wcześniej, bo już w wyniku II rozbioru w 1793 r. została zajęta przez królestwo pruskie.

...Po konfiskacie dóbr kościelnych w końcu XVIII wieku Janikowo należało do ekonomii poznańskiej administrującej majątkami króla (pruskiego). Zarząd domeny m. in. ogłaszał licytację dzierżawy małego polowania na 3 lub 6 lat na obszarach wsi, wśród których wymienione było także Janikowo.

...W 1821 r. w Janikowie mieszkali następujący gospodarze: sołtys Michał Karpiński (raczej Karpiewski), Jakub Karpiński, Piotr Nowak, Marcin Perz, Antoni Włodarczyk, Gódera, Adam Manka (Mańka), Wojciech Cholewa i Walenty Świętek.

Uwłaszczenie chłopów

...Przed uwłaszczeniem znajdowało się tu dziesięć gospodarstw kmiecych, w tym gospodarstwo rolne należące do karczmy. Janikowskimi gospodarzami ok. 1833 r. byli: 1. Stanisław Karpiewski, 2. Jakub Karpiewski, 3. Walenty Świętek I alias Świętkowski, 4. Wojciech Cholewa, 5. Bartłomiej Mańka, 6. Walenty Świętek II alias Świętkowski, 7. Antoni Włodarczyk, 8. Marianna Taberska z domu Perz, 9. Magdalena z domu Kurowska, primo voto Nowakowa (po pierwszym mężu), secundo voto Srokowa (po drugim mężu), 10. karczmarz Mateusz Knypiński.

Każde gospodarstwo posiadało własną studnię, a podczas wyjątkowej suszy pojo no bydło w strudze młyna mechowskiego. Pańszczyznę odrabiano na sąsiednich folwarkach należących do państwa pruskiego.

...Zgodnie z Umową uwłaszczeniową, każdy z gospodarzy miał płacić czynsz roczny w wysokości 18 tal. 10 sgr. 2 fen., a karczmarz Mateusz Knypiński za otrzymaną ziemię – 9 tal. 3 sgr. 9 fen. i za karczmę 6 tal. przy czym od 1 listopada 1837 r. zwolniono go z obowiązku szynkowania trunków „pańskich” dostarczanych z Kicina.

Podatki państwowe, jak podymne i od ziemi oraz podatki komunalne, szkolne i ponoszone na rzecz kościoła i probostwa pozostały bez zmian.

...102 morgi (ok. 25 ha) z obszaru wsi będące własnością wspólną, oddano już przed laty armii pruskiej na ćwiczenia w strzelaniu artyleryjskim i stan ten pozostawiono bez zmian. Ponieważ strzelano ostrymi nabojami chłopci mogli korzystać z tego pola wypasając na nim bydło tylko w przerwach między ćwiczeniami. O mających się odbywać ćwiczeniach powiadamiano mieszkańców Janikowa oraz wszystkich sąsiednich miejscowości z odpowiednim wyprzedzeniem.

W umowie zawarto także tzw. dożywocie, czyli zobowiązania niektórych gospodarzy do utrzymywania swoich rodziców

Jeden z niezliczonych w Janikowie starych domów.

i teściów będących w podeszłym wieku. Na przykład, Stanisław Karpiewski zobowiązał się do świadczeń na rzecz swojej matki Marianny z Kosmowskich, primo voto Karpiewskiej, secundo voto Hauskowej. Matka była wcześniej jego prawną opiekunką i zarządzała odziedziczonym przez Stanisława gospodarstwem do czasu osiągnięcia przez niego pełnoletniości. W ramach dożywocia matki (czyli aż do jej śmierci), syn zobowiązał się: zapewniać jej mieszkanie i opał w gospodarstwie, dostarczać paszy w zimie i pastwisko w lecie dla jej jednej krowy, w ciągu roku dostarczać pięć wiertel poznańskich żyta, jednego wiertela jęczmienia, pół wiertela grochu i pół wiertela tatarski (1 nowy wiertel równał się 44 kg, stary wiertel – 33 kg). Ponadto, miał jej dawać do dyspozycji każdego roku cztery zagony (każdy szerokości 4 skib) długości i staja¹ pod ziemniaki, zagony miały być uprawione i nawiezione obornikiem. Jeden taki sam zagon nawożony obornikiem co dwa lata pod uprawę lnu, jeden zagon nawieziony obornikiem pod kapustę i warzywa. W razie potrzeby dawać do dyspozycji transport konny np. do młyna.

...Wniosek o podział wspólnych gruntów i scalenie gruntów kmiecych wnieśli do Regencji w Poznaniu sami gospodarze w 1844 r. Podobnie jak w przypadkach separacji w innych wsiach, tak i w Janikowie najpierw skomasowano wszystkie grunty w jedną masę i potem przystąpiono do podziału. Komisja specjalna zapewne pod naciskiem gospodarzy, starała się sprawiedliwie obdzielić wszystkich zainteresowanych ziemią lepszą, o wyższej bonitacji jak i tą gorszą. Skutkowało to jednak tym, że gospodarze otrzymali grunty w dwóch, trzech, czterech, pięciu, a nawet, w jednym przypadku w siedmiu kawałkach.

...W 1843 r. wieś liczyła 93 mieszkańców, w tym 92 katolików (parafia Kicina) i tylko 1 ewangelik. W następnym zestawieniu

z 1846 r. znajdowało się w niej 11 domów i 105 mieszkańców, a sołtysiem był gospodarz Nimier.

...W 1868 r. niemiecka urzędowa prasa podała do publicznej wiadomości, że Anna z Żurków i jej mąż Jan Szwankie kontraktem przedślubnym z 19.06.1868 r. wyłączyli wspólność majątku i dorobku.

...W kwietniu 1893 r. na sołtysa Janikowa wybrano Jana Madełę, na ławników Jana Wolniewicza i Józefa Gajewskiego, a na zastępcę ławników Franciszka Żurka. Wybór wymienionych osób zatwierdził Baarth, ówczesny starosta (Landrat) powiatu poznańskiego wschodniego.

...Właściwie była to wówczas jedyna wieś w obecnej gminie Swarzędz, w stu procentach zamieszkała przez Polaków. Janikowo nigdy nie rozwinęło się w dużą wieś. Przez cały XIX i pierwszą połowę XX wieku liczba mieszkańców nie przekroczyła 200 osób.

...Wykaz sołtysów Janikowa po II wojnie światowej:

- » Aleksy Mandziak
- » Seweryn Rumiński
- » Dorota Żurek
- » Józef Toporski
- » Józef Górski
- » Henryk Czubaj
- » Andrzej Knypiński (niepełna kadencja)

Sołtysi od czasu podziału Janikowa w 1995 r. na dwa sołectwa:

- » Marian Tondel – Janikowo Dolne (do zakończenia kadencji)
- » Czesława Knypińska – Janikowo Dolne (1998 – 2014)
- » Włodzimierz Konieczny – Janikowo Dolne (od 2014 do bieżącego roku)
- » Jerzy Woltman – Janikowo Górne (1995 – 1998)
- » Jan Brudnik – Janikowo Górne (1998 – 2001)
- » Ryszard Wiczyński – Janikowo Górne (od 2001 do bieżącego roku)

¹ Staje (stajanie) – miara gruntowa długości, staropolskie stajanie wynosiło 134 m (Encyklopedia Popularna PWN, Warszawa 1982).